

Trest povinnej práce v aplikačnej praxi súdov Slovenskej republiky a Českej republiky¹

Anotácia: V príspevku sa zameriavame na problematiku alternatívnych sankcií, konkrétne na uplatňovanie trestu povinnej práce v Slovenskej republike a Českej republike. Autorka v príspevku podáva prehľad o samotnej aplikácii tohto druhu trestu v praxi slovenských a českých súdov. Zároveň poukazuje na jeho miesto v systéme trestov.

Kľúčové slová: alternatívne tresty, trest povinnej práce, trest verejnoprospešných prác, fenomenológia alternatívnych trestov.

Úvod

V mnohých krajinách sa začala presadzovať myšlienka spojená s úsilím širšieho využívania trestov nespojených s trestom odňatia slobody, tzv. alternatívnymi riešeniami trestných vecí, ako odklonmi, alternatívnymi trestami, mimosúdnym riešením. Hlavný dôvod tohto úsilia tkvie v tom, že alternatívy trestu odňatia slobody sú spojené s nižšími nákladmi a nie sú takou výraznou prekážkou pri opätovnom začlenení páchateľa do spoločnosti. Práve naopak, alternatívy môžu účinne pomôcť k lepšej resocializácii a prevýchove nielen dospelého, ale aj mladistvého páchateľa. Dôležité je to, že alternatívy k nepodmienečnému trestu odňatia slobody sú z hľadiska minimalizácie hrozby recidívy pre menej narušených páchateľov účinnejšie ako nepodmienečný trest odňatia slobody. Výkon trestu odňatia slobody u menej narušených páchateľov spravidla prehlbuje pocity nezáujmu spoločnosti o ich osud, frustrácie a krivdy. Tie vedú až k tomu, že jedinec dostáva nálepku odsúdeného. Počas výkonu trestu dochádza aj k prerušeniu ich rodinných a spoločenských vzťahov, strate zamestnania, bývania. Naproti tomu alternatívne tresty, najmä pri vhodnom a účinnom vedení probačnými a mediačnými úradníkmi, poskytujú menej narušeným páchateľom ďalšiu šancu na ich prevýchovu a začlenenie sa do spoločnosti.

K ďalším znakom alternatívnych riešení trestných vecí patrí aj zrýchlenie, zjednodušenie, zhospodárnenie trestného konania či obmedzenie formálnych postupov orgánov činných v trestnom konaní. Vyskytujú sa aj názory, že obetiam trestných činov poskytujú aktívnejšie zapojenie sa do trestného procesu a predpokladajú vyššiu mieru ich satisfakcie.

Pojem alternatívne riešenie trestných vecí predstavuje také špecifické postupy, ktoré sú využívané alternatívne oproti štandardnému trestnému konaniu, a také zvláštne formy reakcie na trestnú činnosť, ktoré predstavujú alternatívu k tradičnému trestu odňatia slobody. Sú limitované platným právom – v našom prípade trestným právom.²

V príspevku sa zameriame na problematiku alternatívnych sankcií, konkrétne na problematiku uplatňovania trestu povinnej práce v Slovenskej republike a v Českej republike. Tento druh trestu sa stáva čoraz častejšie diskutovaným alternatívnym trestom. Nachádza sa v právnych poriadkoch viacerých vyspelých a demokratických štátov (napríklad Veľká Británia, Nórsko, Holandsko, Belgicko, Česká republika, USA).³ V niektorých krajinách je tento druh trestu koncipovaný ako náhradný trest, ktorý býva uložený po nevykonanom

¹ Vedecký článok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck 2000. s. 3. ISBN 80 71793507.

³ V týchto krajinách sa trest povinnej práce nazýva verejnoprospešnými prácami.

peňažnom treste. V iných krajinách býva jednou z podmienok pri podmiennečnom odložení výkonu trestu odňatia slobody alebo pri zastavení trestného stíhania. U nás ho poznáme ako trest, ktorý býva uložený ako alternatíva k nepodmienečnému trestu odňatia slobody. Vo všetkých krajinách, kde je však zakotvený, je jeho hlavným znakom to, že spočíva vo vykonaní práce v prospech spoločnosti.

1. Trest povinnej práce v Slovenskej republike

Trest povinnej práce bol spolu s trestom domáceho väzenia zavedený do nášho právneho poriadku zákonom č. 300/2005 Z. z. (Trestný zákon), s účinnosťou od 1. 1. 2006. Rozšírenie tradičných trestov o nové druhy trestov podľa dôvodovej správy k Trestnému zákonu (zákon č. 300/2005 Z. z.) bolo výrazom depenalizácie. *„Zavedenie nových alternatívnych trestov malo za cieľ posilniť zásadu, že nepodmienečný trest odňatia slobody by sa mal aplikovať v prípadoch „ultima ratio“, ktoré treba uplatniť len vtedy, keď iné, menej závažné prostriedky boja proti zločinnosti, vrátane trestov bez odňatia slobody, zlyhali.“*⁴ Na jednej strane súdom mali umožňovať ukladať aj tresty bez odňatia slobody, pretože v priebehu krátkodobých trestov odňatia slobody nebolo možné úspešne uplatniť a prehĺbiť reedukačné a resocializačné postupy. Izolácia páchatel'a od spoločnosti v prostredí iných páchatel'ov mala často negatívny dopad na samotného odsúdeného. Na druhej strane bolo zámerom jeho zavedenia do Trestného zákona najmä vytvoriť vhodnú alternatívu k nákladnému a (na terajšiu dobu už len) málo účinnému krátkodobému nepodmienečnému trestu odňatia slobody v prípadoch menej závažných trestných činov.

Trest povinnej práce je upravený viacerými právnymi predpismi. Podmienky jeho ukladania sú ustanovené v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Konkrétne ide o ustanovenia § 54, § 55, § 111 Trestného zákona. Podmienky výkonu trestu povinnej práce, podmienky premeny trestu, ako aj možnosti a podmienky upustenia jeho výkonu upravuje samostatný zákon č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce. Ustanovenie § 422 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku odkazuje výkon trestu povinnej práce na zákon č. 528/2005 Z. z.

V príspevku by sme chceli poukázať na fenomenologické údaje o počte uložených trestov povinnej práce od jeho zavedenia do slovenskej legislatívy až po súčasnosť.⁵ V roku 2006 bol trest povinnej práce uložený 42 páchatel'om, zatiaľ čo v roku 2013 bol uložený až 3 581 páchatel'om (tabuľka č.1). Spolu za roky 2006 – 2013 bol uložený až 12 120 osobám. Môžeme vidieť, že od zavedenia tohto druhu trestu do slovenskej právnej úpravy má počet ročne uložených trestov povinnej práce stúpajúcu tendenciu a tento druh trestu sa u nás začína postupne uplatňovať. V porovnaní s počtami uložených nepodmienečných alebo podmiennečných trestov odňatia slobody je ukladanie trestu povinnej práce stále nízke. V roku 2012 tvoril z celkového počtu uložených sankcií len necelých 9 %. Inými slovami povedané, od zavedenia trestu povinnej práce do slovenskej právnej úpravy sa očakávalo (okrem iného) zníženie počtu väzňov, zmiernenie finančných nákladov na chod väznic a aj účinnejšia prevýchova. Musíme však poukázať na fakt, že spomedzi najdiskutovanejších druhov alternatívnych trestov (domáce väzenie, peňažný trest, trest povinnej práce) sa trest povinnej práce uložil v roku 2013 najčastejšie. Do roku 2010 bol dominantnou sankciou spomedzi uvedených alternatív peňažný trest. Naopak, trest domáceho väzenia sa takej popularity v ukladaní neteší. V roku 2011 bol uložený len 28 páchatel'om a v roku 2012 len 25 páchatel'om. V roku 2013 bol uložený len 21 osobám.

⁴Dôvodová správa k Trestnému zákonu č. 300/2005 Z. z. Dostupné na internete [27.11.2014]: www.nrsr.sk.

⁵Štatistiky ministerstva spravodlivosti. Dostupné na internete [27.11.2014]: <http://www.justice.gov.sk>.

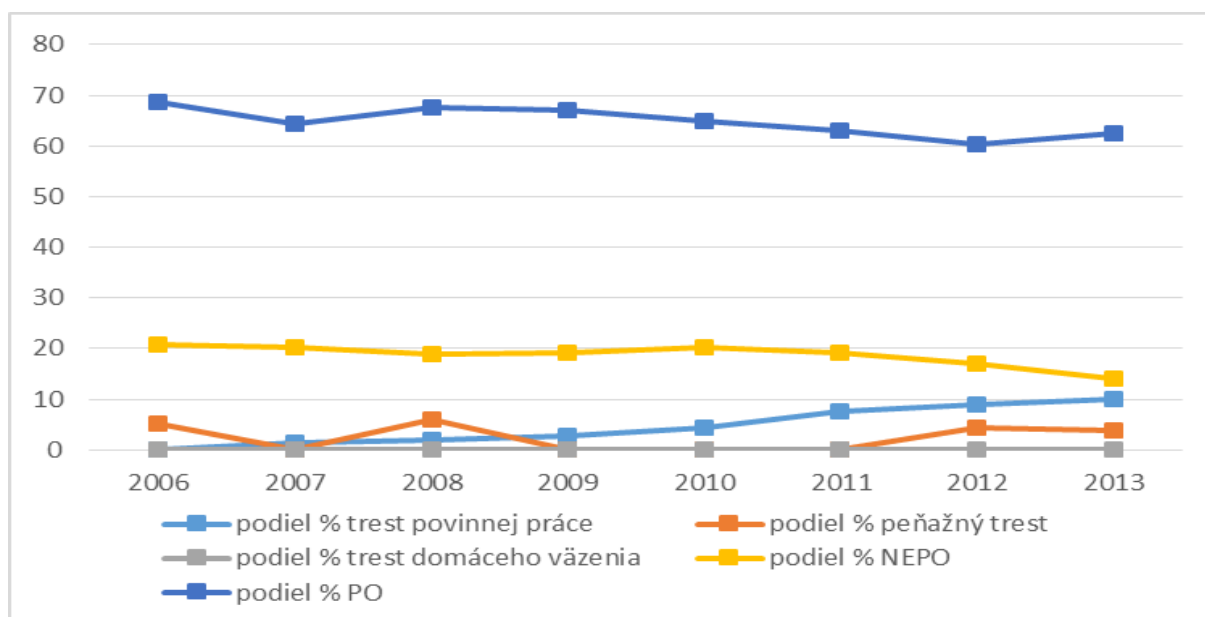
Pri trestoch odňatia slobody s podmieneným odkladom výkonu trestu v roku 2012 došlo k nárastu v porovnaní s rokom 2011 v číselnom vyjadrení o 11,91 %. Tento trest je u nás najvyužívanejší. V roku 2013 bol v štruktúre trestov zaradený na 1. miesto. Z celkového počtu 36 079 odsúdených bol uložený viac ako 22 000 osobám. Je pravdou, že podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody zmierňuje alarmujúci stav v našom väzenstve. Myslíme si však, že tento trest nie je dostačujúcim prostriedkom resocializácie a prevýchovy páchatel'ov. Nie je ani dostatočným trestom, ktorý odradí potencionálnych páchatel'ov od trestnej činnosti.

Dôležitými informáciami pre trestných právnikov, kriminológov, ale aj pre legislatívu a súdnu prax by mali byť údaje o ďalšej recidíve páchatel'a, ktorému bol už v minulosti uložený trest povinnej práce. Avšak Ministerstvo spravodlivosti SR takýmito údajmi nedisponuje. Takýto údaj by bol vhodným ukazovateľom účinnosti tohto druhu trestu. Ministerstvo disponuje len údajmi o uložení trestu povinnej práce páchatel'om – recidivistom (pozri tabuľku č. 1). Môžeme vidieť, že uloženie trestu povinnej práce stúpa aj pri páchatel'och – recidivistoch. V roku 2012 si tento druh trestu odpykalo až 36,3 %. Tu sa treba naozaj zamyslieť, či u týchto jedincov je tento trest dostatočný z dôvodu ich prevýchovy a či takíto jedinci pristupujú k tomuto trestu len v úmysle vyhnúť sa nepodmienenému trestu odňatia slobody.

ROK	počet uložených trestov povinnej práce	z toho recidivistov (podľa odpisu registra trestov)
2006	42	1
2007	349	2
2008	578	222
2009	830	355
2010	1 352	581
2011	2 265	817
2012	3 123	1 134
2013	3 581	1 124

Tabuľka č.1.: Počet uložených trestov povinnej práce a počet recidivistov, ktorým bol trest povinnej práce uložený.

Pre lepšiu názorost' popísaného textu sme vytvorili aj graf (graf č.1), ktorý znázorňuje vývoj počtov, a teda samotnú aplikáciu jednotlivých druhov trestov súdmi. Medzi jednotlivými druhmi trestov, ktoré sme sledovali, bol napríklad podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, peňažný trest, domáce väzenie či nepodmienený trest odňatia slobody. Z grafu č.1 môžeme vidieť, že pretrváva ukladanie podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody (okolo 60 % za rok 2013), za ním nasleduje ukladanie nepodmieneného trestu odňatia slobody (okolo 15 % za rok 2013). Z alternatívnych trestov zaznamenáva výrazne stúpajúcu tendenciu trest povinnej práce (okolo 10 % za rok 2013).

Graf č. 1.: Vývoj ukladania jednotlivých trestov: trestu povinnej práce, peňažného trestu, trestu domáceho väzenia, nepodmienečného trestu odňatia slobody (NEPO) a podmiennečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody (PO) za roky 2006 – 2012.

Trest povinnej práce mal nahradiť krátkodobé tresty odňatia slobody za menej závažné trestné činy. Na účely tohto príspevku sme vybrali prvú desiatku najčastejších trestných činov. Najčastejšie sa trest povinnej práce v roku 2013 ukladal za krádež. Okrem uvedených trestných činov prichádzalo uloženie trestu povinnej práce do úvahy aj pri poškodzovaní cudzej veci, pytlactve, útoku na orgán verejnej moci či sexuálnom zneužívaní. Paleta trestných činov, za ktoré bol trest povinnej práce uložený, bola naozaj široká. Dokonca bol tento trest uložený aj páchatelom ekonomickej kriminality. Išlo o trestné činy nezaplatenia dane a poistného, skrátenie dane a poistného a legalizácie príjmu z trestnej činnosti.

Počet uložených trestov	za § Trestného zákona	Názov trestného činu
1 548	212	krádež
572	211	ohrozovanie mravnej výchovy mládeže
207	207	zanedbanie povinnej výživy
150	348	marenie výkonu úradného rozhodnutia
127	364	výtržníctvo
82	222	úverový podvod
92	194	porušovanie domovej slobody
57	171	nedovolená výroba OLPL, jedov a prekurzorov, držanie a obchodovanie s nimi
67	360	nebezpečné vyhrážanie
47	156	ublíženie na zdraví

Tabuľka č.2.: Najčastejšie trestné činy, za ktoré bol uložený trest povinnej práce v roku 2013.

Ak by sme sa mali vyjadriť k odsúdeným mladistvým, tak na základe dostupných údajov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky pozorujeme podiel odsúdených mladistvých na celkovom počte odsúdených len približne 5 %. Napriek tomu je kriminalita mládeže závažným fenoménom v spoločnosti. Možno je to aj tým, že mladiství sa čoraz častejšie neštítia páchať také trestné činy, za ktoré by sa nemuseli hanbiť ani profesionálni páchatelia. Mladistvých evidujeme vo všetkých druhoch kriminality – teda či už násilnej,

majetkovej, mravnostnej, ale aj ekonomickej. Avšak najčastejšie im trest povinnej práce súd uloží za krádež, porušovanie domovej slobody, výtržníctvo i neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty. Ukladanie tohto trestu mladistvým má stúpajúcu tendenciu najmä v Banskobystrickom kraji a na východe Slovenska.

ROK	celkový počet odsúdených	z toho mladiství páchatelia	podiel mladistvých v %
2006	41	6	14,63
2007	346	20	5,78
2008	582	27	4,64
2009	830	34	830
2010	1352	56	4,14
2011	2265	65	2,87
2012	3123	96	3,07
2013	3581	103	2,88

Tabuľka č.3.: Ukladanie trestu povinnej práce mladistvým páchatelom za roky 2006 – 2013.

Napriek tomu, že trest povinnej práce zaznamenáva pozitívny trend v ukladaní, jeho ukladanie mladistvým tvorí len necelé 3 %. Pri mladistvých páchateloch stále prevažuje podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody.

Ukladanie a výkon trestu povinnej práce sprevádzajú aj isté osobitosti:

- 1.) Tento druh trestu môže byť ukladaný aj mladistvým páchatelom.
- 2.) Trest povinnej práce môže byť uložený iba so súhlasom obvineného/obžalovaného.
- 3.) Pri uložení a výkone tohto druhu trestu nedochádza k narušeniu kontaktov s rodinou, priateľmi, strate zamestnania a podobne. Sociálne prostredie a návyky zostávajú zachované. Trest povinnej práce je vhodný aj pre nezamestnaných, lebo ich môže naučiť pracovným návykom.
- 4.) Odpracovaním trestu povinnej práce dochádza k následnému zahľadaniu odsúdenia, ktoré sa realizuje vymazaním „odpracovaného“ trestného činu z výpisu registra trestov, odsúdený má väčšiu šancu uplatniť sa na trhu práce.⁶

KRAJ	počet pridelených probácií	počet ukončených probácií
Bratislava	205	25
Trnava	403	247
Trenčín	148	77
Nitra	452	189
Žilina	255	153
Banská Bystrica	1215	543
Prešov	662	394
Košice	506	331

Tabuľka č.4.: Prehľad agendy pridelenej a ukončenej probácie na okresných súdoch za rok 2013.

Na druhej strane ukladanie a výkon trestu povinnej práce sprevádza množstvo úskalí. Sú spojené s premenou trestu na nepodmienený trest odňatia slobody. Je badať malý počet

⁶ Brožúra k trestu povinnej práce. Metodický materiál spracovaný probačnými a mediačnými úradníkmi OS v Žiline v roku 2007. Dostupné na internete [27.11.2014]: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Trestne-pravo/PaM/Trest-povinnej-prace.aspx>.

probačných a mediačných úradníkov na celkovú agendu výkonu trestu povinnej práce a nevyvážená náročnosť požiadaviek, ktoré sú kladené na týchto úradníkov (graf č. 4, ktorý znázorňuje počty pridelených a ukončených probácií). Počas 14 rokov od zavedenia tohto inštitútu neexistuje spoločný a jednotný manuál pre oblasť aplikácie trestu povinnej práce. V Českej republike takýto manuál vytvorený je a v praxi pomáha jednotlivým účastníkom pri ukladaní a výkone trestu povinnej práce. Ďalším úskalím je neochota na strane poskytovateľov práce, ktorí sú často skeptickí voči odsúdenému, prípadne sami už majú negatívne skúsenosti s takýmto poskytovaním práce. S tým súvisí aj absencia registra takýchto poskytovateľov, dokonca neexistujú žiadne údaje, ktoré by monitorovali poskytovateľov či samotný výkon práce odsúdenými u poskytovateľov práce.

2. Trest obecně prospěšných prací v České republice

Trest obecně prospěšných prací (ďalej v preklade: verejnoprospešné práce) bol do českého právneho poriadku zavedený novelou Trestného zákona č. 152/1995 Zb., s účinnosťou od 1. 1. 1996, ako alternatívny trest ku krátkodobému nepodmienečnému trestu odňatia slobody. Bol inšpirovaný právnou úpravou tých štátov, v ktorých už bol dlhší čas úspešne používaný. Podľa dôvodovej správy „sa tento trest (tak ako v našej súčasnej právnej úprave) mal uplatniť u páchatel'ov menej závažnej trestnej činnosti, na ktorých netreba pôsobiť nepodmienečným trestom odňatia slobody a zároveň je nepostačujúce alebo nie vhodné uložiť samostatný peňažný trest.“⁷ Bol ukladaný (podobne ako u nás) hlavne za prejavy vandalstva, výtržníctva a drobnej majetkovej činnosti. Táto zmena sa premietla do ustanovenia § 27, v tom čase účinného Trestného zákona (zákon č. 140/1961 Zb.), kde trest verejnoprospešných prác bol uvedený pri taxatívnom výpočte jednotlivých druhov ako druhý v poradí, hneď za trestom odňatia slobody. Už vtedy bolo možné uložiť tento trest aj mladistvému páchatel'ovi, pričom dôvodová správa vyjadrovala podmienku, že výkon trestu nesmie brániť v príprave na budúce povolanie mladistvého.⁸

Tento druh trestu v histórii svojej aplikačnej praxe zaznamenal viacero pozitívnych zmien, ktoré nasledovali po analýze skutočnej vykonávacej praxe súdov a činnosti probačných a mediačných úradníkov či analýze vedeckej, obzvlášť kriminologickej. Spomenieme len tie najhlavnejšie. Dôležité zmeny priniesla novela zákona č. 265/2001 Sb., ktorou sa mení zákon č. 141/1961 Sb. O trestním řízení soudním (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov, a zákon č. 140/1961 Sb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Tá prispela k rozšíreniu subjektov, v prospech ktorých sa budú verejnoprospešné práce vykonávať. Zaviedla sa aj možnosť súdu prihliadnuť na stanovisko páchatel'a. Tento trest už nebol koncipovaný len ako alternatíva k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, ale aj k iným druhom trestov. Na zmeny v trestnej legislatíve reagoval aj zákon o probační a mediační službě č. 257/2000 Sb.

Oproti slovenskej právnej úprave v českej legislatíve možno nájsť špeciálnu právnú úpravu ukladania tohto druhu trestu mladistvým v zákone č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.⁹

V súčasnosti je hmotnoprávna úprava trestu verejnoprospešných prác obsiahnutá v ustanoveniach § 62 a nasl. zákona č. 40/2009 Sb. (Trestní zákoník), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2010 a zároveň nahradil predchádzajúci Trestný zákon č. 140/1961 Sb.

⁷ KUCHTA, J. Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost. Dostupné na internete [27.11.2014]: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.

⁸ Ibidem. s 8.

⁹ KUCHTA, J. Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost. Dostupné na internete [27.11.2014]: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.

Procesnoprávnu úpravu zastrešuje zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (Trestní řád), konkrétně jeho ustanovenia § 335 a nasl.

Nový Trestný zákoník prináša viacero zmien. Ako prvé odlišne vymedzuje podmienky ukladania trestu verejnoprospešných prác. Možnosť jeho uloženia sa obmedzuje len na tie prečiny, pre ktoré (vzhľadom na ich všeobecne menšiu spoločenskú škodlivosť) sa javí tento druh trestu vhodnejší. Doposiaľ súd mohol uložiť trest verejnoprospešných prác, ak odsudzoval páchateľa za trestný čin, za ktorý zákon stanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov, a ak vzhľadom na povahu spáchaného trestného činu a možnosti nápravy páchateľa uloženie iného trestu nie je potrebné.

V súdnej praxi sa často stávalo, že bol trest verejnoprospešných prác opakovane ukladaný aj tým odsúdeným, ktorý jeho výkon v minulosti marili. Preto je v novej úprave zahrnuté aj pravidlo, podľa ktorého súd tento trest neuloží páchateľovi, ktorému bol trest verejnoprospešných prác v predchádzajúcich troch rokoch premenený na trest odňatia slobody podľa § 65 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníka.

Do ustanovenia § 63 Trestného zákoníka sa premietla aj ďalšia zmena. Výmera trestu verejnoprospešných prác sa zmenila na 50 až 300 hodín. Zároveň toto ustanovenie poskytuje možnosť uložiť páchateľom, ktorí sú vo veku blízkom veku mladistvého, niektoré z výchovných opatrení uvedených v zákone o súdnictve vo veciach mládeže.

Ďalšia pozitívna úprava sa týkala ustanovenia § 62 ods. 3 zákona č. 40/2009 Zb. Trestného zákoníka. V ňom sa zakotvila možnosť vykonávať nielen nekvalifikované práce (napríklad: upratovacie, čistiace, údržbárske), ale aj kvalifikované práce primerané pracovnému zameraniu odsúdeného. Tým sa rozšíril okruh inštitúcií (ako napríklad školstvo, zdravotníctvo, kultúra atď.) poskytujúcich prácu odsúdeným.¹⁰

Českého sankčného systému sa dotkli aj posledné novely Trestného zákoníka, konkrétne zákon č. 330/2011 Sb. a zákon č. 390/2012 Sb. Podľa V. Kalvodovej sa objavuje v nich „nový trend v alternatívnom trestaní – a to trend nahrádzania jednej alternatívy inou v prípade, ak pôvodne uložený alternatívny trest nie je vykonaný, prípadne páchateľ nevedie riadny život, porušuje dohodnuté podmienky výkonu, vyhýba sa nástupu na výkon trestu, zavinene trest v stanovenej dobe nevykoná a podobne. Týka sa to trestu verejnoprospešných prác a peňažného trestu.“¹¹ V takýchto situáciách sa vždy uplatňovala premena trestu verejnoprospešných prác na nepodmienečný trest odňatia slobody. Avšak v súčasnosti tento druh trestu možno premeniť nielen na nepodmienečný trest odňatia slobody, ale aj na trest domáceho väzenia či peňažný trest. Pritom každá jedna započatá hodina nevykonaného trestu verejnoprospešných prác sa počíta za jeden deň trestu domáceho väzenia alebo nepodmienečného trestu odňatia slobody. Premena trestu verejnoprospešných prác na peňažný trest je spojená s uložením náhradného nepodmienečného trestu odňatia slobody pre prípad, že by výkon peňažného trestu nebol v stanovenej lehote vykonaný (§ 65 odst. 2 zákona č. 40/2009 Zb. Trestný zákoník). Uloženie náhradného peňažného trestu nesmie byť prísnejšie ako trest, ktorý by páchateľovi hrozil v prípade premeny trestu verejnoprospešných prác v nepodmienečný trest odňatia slobody.¹²

Z fenomenologických údajov, ako uvádzajú J. Rozum a J. Hulmáková, „vyššie uvedené zmeny sa postupne prejavili výraznými zmenami sankčnej politiky od roku 1999. Ide najmä o postupný nárast počtu trestov verejnoprospešných prác, najmä v rokoch 2000 – 2002

¹⁰ Dôvodová správa k Trestnému zákoníku č. 40/2009 Z. z. Dostupné na internete [27.11.2014]: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>.

¹¹ KALVODOVÁ, V. Alternatívni sankce a novely Trestního zákoníku – nový trend v alternatívním trestání? In STRÉMY, T. et al. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges 2014. s. 108. ISBN 978-80-7502-034-5.

¹² § 65 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

a súčasný pokles počtu nepodmienečných trestov odňatia slobody. V roku 2002 bol podiel verejnoprospešných prác prvýkrát vyšší (21 %) ako podiel nepodmienečného trestu odňatia slobody (15 %). V rokoch 2008 – 2009 pozorujeme pokles ukladania trestu verejnoprospešných prác (podiel sa pohyboval len okolo 16 %) napriek tomu, že ostatné tresty zostali stabilizované.¹³ Aj v českej republike je najdominantnejším trestom nepodmienečný trest odňatia slobody s podmieneným odkladom. Výkon trestu domáceho väzenia sa pohybuje len okolo 0,3 %.¹⁴

rok	celkovo trestných činov	trest obecně prospěšných prací (OPP)	podiel % OPP
1996		717	1,3
1997	88840	1600	2,7
1998	78424	1776	3,3
1999	84875	3215	5,1
2000	86031	7084	11,2
2001	82 503	8835	14,7
2002	86445	13 424	20,6
2003	87180	13 592	20,6
2004	89 354	13 031	19
2005	128 263	12 512	19,1
2006	89 146	12 273	18,2
2007	99 186	12 496	16,9
2008	102052	11193	15,9
2009	128093	7420	16,4
2010	125888	6514	10,7
2011	125888	6514	10,7
2012	304 528	8852	14,7
2013	325 266	6 543	11

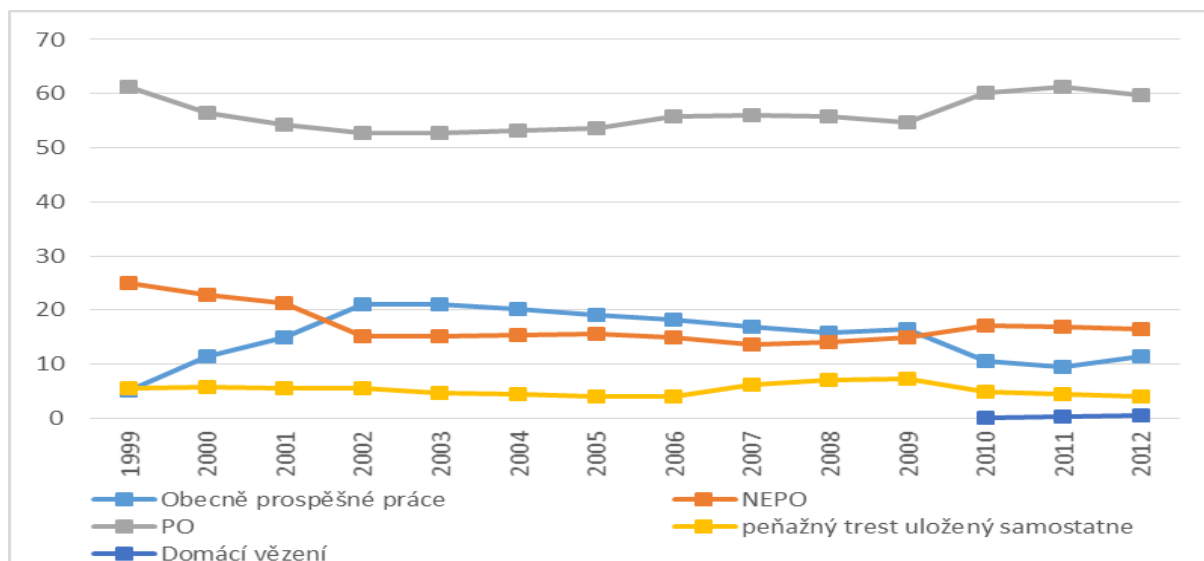
Tabuľka č. 5.: Počet trestných činov a počet uložených trestov verejnoprospešných prác a ich podiel na celkovom ukladaní trestov.

Od roku 2010 môžeme sledovať pokles podielu verejnoprospešných prác zo 16,4 % na 10,7 % a v roku 2011 dokonca už len na 9,4 %. Z údajov Ministerstva spravodlivosti Českej republiky však vyplýva aj to, že v roku 2011 došlo k výraznému poklesu prípadov, kde sa tento trest musel zmeniť na nepodmienečný trest odňatia slobody. V rokoch 2005 – 2010 sa pohyboval medzi 1901 až 2872 prípadov ročne. V roku 2011 to bolo len 912 prípadov za rok. Z týchto údajov je možné konštatovať, že spomínané právne úpravy čiastočne splnili svoj účel a súdy už v menšej miere ukladajú tento trest, lebo existuje vysoké riziko jeho neúčinného vykonania. Ak sa pozrieme na graf č. 2., vidíme, že od roku 2002 do roku 2009 bolo uložených viacej trestov verejnoprospešných prác ako nepodmienečných trestov odňatia slobody. Jednou z príčin prudkého nárastu ukladania tohto druhu trestu v tomto období bola, podľa J. Rozuma, P. Kotulana a L. Hákovéj, aj novela Trestného poriadku č. 265/2001 Zb., ktorá vylúčila možnosť uložiť trestným rozkazom nepodmienečný trest odňatia slobody. V prípadoch, v ktorých bol ukladaný krátkodobý trest odňatia slobody, začali teda súdy po

¹³ KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost*. Dostupné na internete [27.11.2014]: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.

¹⁴ Štatistiky ministerstva spravodlivosti. Dostupné na internete [27.11.2014]: <http://infodeska.justice.cz/>.

tejto novele ukladať trest verejnoprospešných prác.¹⁵ Táto liberalizácia trestov spôsobovala v praxi nemalé komplikácie, pretože tento trest bol často ukladaný bez súčinnosti probačných a mediačných úradníkov. Táto skutočnosť mala za následok nevhodný výber odsúdených a veľké percento premeny tohto druhu trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody.

Graf č. 2.: Vývoj jednotlivých druhov trestov (verejnoprospešné práce, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, domáce väzenie, nepodmienečný trest odňatia slobody, peňažný trest uložený samostatne) v Českej republike za obdobie rokov 1999 – 2012.

V Českej republike je tento druh trestu najčastejšie ukladaný za trestný čin krádeže. Potom nasleduje trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia a trestný čin zanedbania povinnej výživy. Skladba trestných činov, za ktoré je tento druh trestu ukladaný najčastejšie, je teda približne rovnaká.

Na rozdiel od Slovenskej republiky Česká republika v oblasti výkonu tohto druhu trestu vydala akýsi metodický štandard činnosti probačných a mediačných úradníkov v oblasti trestu verejnoprospešných prác s názvom: „*Metodický postup střediska Probační a mediační služby v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací*“. Ten je zverejnený na internetovej stránke Probačnej a mediačnej služby Českej republiky. Táto stránka poskytuje aj prehľadné informácie o tomto druhu trestu. V neposlednom rade na tejto stránke môžeme nájsť verejnený zoznam osôb, ktoré poskytujú verejnoprospešné práce odsúdeným. Dokument je rozdelený na dve časti. Časť A popisuje postup strediska Probačnej a mediačnej služby v rámci trestného konania vo fáze pred právoplatným rozhodnutím súdu. Nachádzajú sa tu informácie (poučenia) o treste verejnoprospešných prác, poučenia o záruke záujmového združenia, mapovanie a rozširovanie požiadaviek poskytovateľov miest výkonu trestu VPP a informácie o poskytnutí ďalšej pomoci strediska odsúdenému. Časť B charakterizuje činnosť strediska po právoplatnom rozhodnutí súdu o uložení trestu verejnoprospešných prác. Patria sem údaje o zaistení miesta výkonu trestu verejnoprospešných prác, prerokovanie podmienok výkonu verejnoprospešných prác s klientom, začatie výkonu trestu na pracovisku, kontrola a evidencia výkonu trestu, postup v prípade nevykonania trestu, zmena miesta, rozhodovanie súdu o odložení, prerušení,

¹⁵ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: IKSP 2005. s. 87. ISBN 80-7338-042-0.

upustení a premene trestu verejnoprospešných prác, kontrola vedenia riadneho života, mediácia, ukončenie práce s klientom, ukončenie probačného spisu.¹⁶

Záver

Z analýzy právnych úprav, aplikačnej praxe súdov, činnosti probačných a mediačných úradníkov oboch krajín môžeme konštatovať, že trest povinnej práce môže byť v budúcnosti skutočne účinnou sankciou práve vďaka tomu, že jeho výkon sa deje v súlade so spoločnosťou a v jej prospech. Účinnú aplikáciu a výkon tohto trestu môže zaistiť kvalitná právna úprava založená na vedeckom ale aj praktickom odbornom poznaní. Na to, aby fungovala, musí byť vložená do takej spoločnosti, ktorá je ochotná prijať myšlienku restoratívnej justície a napomáhať jej cieľom. V neposlednom rade musí byť v tomto procese prijímania legislatívy prítomná aj politická vôľa nestranná a nezávislá, naklonená riešiť aktuálne problémy trestnej justície.

Zámerom príspevku bolo poukázať na problematiku trestu povinnej práce z pohľadu štatistických údajov v Slovenskej republike a v Českej republike. Hoci ukladanie tohto druhu trestu postupne naberá na význame, stále má táto problematika pred sebou dlhú cestu prekonávania prekážok. Tak ako sme mohli badať, právne úpravy oboch krajín sa vydali cestou presadzovania myšlienok restoratívnej justície a uplatňovania alternatívnych trestov. Za ten dlhý čas (v Slovenskej republike 10 rokov, v Českej republike 20 rokov) sa každá z krajín vyrovnala s problematikou odlišne. V Českej republike je vidieť snaha meniť veci účinne na základe vedeckých výskumov, poznania aplikačnej praxe súdov a probačnej a mediačnej služby a taktiež o tomto systéme informovať aj širšiu verejnosť. Veď aj dôvodová správa k novému Trestnému zákonníku č. 40/2009 Zb. očakáva užšiu spoluprácu medzi inštitúciami, ktoré zastrešujú jeho výkon (ide najmä o obecné úrady, súdy, Probačnú a mediačnú službu). V Slovenskej republike je presadzovanie princípov restoratívnej justície a alternatívneho trestania omnoho ťažšie, priam stagnuje. Preto by bolo vhodné riešiť túto problematiku v budúcnosti nezávisle, efektívne a hlavne s ľudským konsenzom.

Literatúra

- CEHLÁR, V. Aplikačné problémy pri realizácii trestu povinnej práce. In *Justičná revue*. 2009. č.1.
- KALVODOVÁ, V. Alternatívni sankce a novely Trestního zákoníku – nový trend v alternativním trestání? In STRÉMY, T. et al. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges 2014. ISBN 978-80-7502-034-5.
- KARABEC, Z. K problematice trestání a trestů. In *Sociologický časopis*. 2001. roč. 37. č. 1.
- KARABEC, Z. Možnosti sankční politiky. In *Kriminalistika*. 2001. roč. 34. č. 3.
- ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: IKSP 2005. ISBN 80-7338-042-0.
- SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck 2000. ISBN 80 71793507.
- ŠIMUNOVÁ, L. Úvahy nad trestom povinnej práce. In ZOUBKOVÁ, I., FIRSTOVÁ, J. et al. *Kriminologie – aktuální problémy*. Praha: PA ČR 2013. ISBN: 978-80- 7251-395-6.
- TOBIÁŠOVÁ, L. Trest povinnej práce. In *Justičná revue*. 2008. roč. 60. č. 8-9.
- VANDUCHOVÁ, M. K novému trestu obecně prospěšných prací. In *Právní praxe*. 1996. č. 7.

¹⁶ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Dostupné na internete [20.11.2014]:
https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf.

Dôvodová správa k Trestnému zákonu: www.nrsr.sk.
Dôvodová správa k Trestnému zákonníku č. 40/2009 Z. z. Dostupné na internete [27.11.2014]: <http://trestnazakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>.
Informačná brožúra k výkonu trestu povinnej práce: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Trestne-pravo/PaM/Trest-povinnej-prace.aspx>.
KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost*.
: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.
Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Dostupné na internete:
https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf.
Štatistiky ministerstva spravodlivosti SR. <http://www.justice.gov.sk>.
Štatistiky ministerstva spravodlivosti ČR. <http://infodeska.justice.cz/>.

Zákon NR SR č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
Zákon NR SR č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
Zákon NR SR č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona NR SR č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Key words: alternative punishments, punishment of the compulsory labor, punishment of community service, the phenomenology of alternative punishments.

Summary

Application of the penalty of Community Service in Slovak and Czech republic. This contribution is a reaction to the increasing difficulties in the system of criminal justice in Slovak and Czech republic. The author of this contribution focuses on application of the penalty of Community Service in Slovak and Czech republic. Graphically processed statistical data about the penalty of Community Services are the result that show present condition of its imposing and implementation.

JUDr. Lucia Šimunová, PhD.
Katedra propedeutiky právnických predmetov
Právnická fakulta Trnavská univerzita
v Trnave
e-mail: lucia.simunova@truni.sk

Recenzent: JUDr. Veronika Marková, PhD.